„ЗАСТАВА“ излази редовно: средом, петком, недељом, на целом табаку, а уторником на по табака.

ЦЕНА ЈЕ ОВА
за Аустро-Угарску:
на целу годину . . . . . 14 ф. — н.
на по године . . . . . 7 ф. — н.
на четврт године . . . . . 3 ф. 50 н.
на 1 месец . . . . . 1 ф. 20 н.
За Србију (у сребру)
на годину 35 дин. на пола године 17½ дин. на четврт године 9 динара.

ЗАСТАВА.

ОГЛАСИ рачунају се по 6 новч. од сваке врсте оваких ситних слова за жиг плаћа се по 30 новч. сваки пут.

ДОПИСИ шаљу се уредништву, а претплата и огласи администрацији „ЗАСТАВЕ у Нови Сад.

РУКОПИСИ не враћају се натраг.

Поједини бројеви стају 10 новч.

БРОЈ 41. У Новом Саду у петак 12. (24.) марта 1882. ГОДИНА XVII.

ИЗБОРНА РЕФОРМА У АУСТРИЈИ.

У аустријском „рајхсрату“ дошла је 5. (17.) марта на дневни ред расправа о реформи изборног реда, и главна расправа о томе свршила се 8. (20.) марта. Предлог већине одбора примљен је за основу специјалне — особене — расправе са 178 гласова противу 118 гласова левичарске опозиције, пошто је пред тим предлог мањине, да се њен предлог у специјалну расправу узме, са 167 противу 150 одбијен.

Премда обичне расправе у рајхсрату нас мање занимају, и пак како ова расправа и по важности предмета, и по односу њеном на аустријске, премда за Босном-Херцеговином чезнуће, Славене и пак нас занимати може, то ћемо бацити поглед на језгру расправе.

Предмет реформе, исправе изборног реда за „рајхсрат“, биле су две ствари: прво да се уведе промена при избору велепоседника за „рајхсрат“ тиме, што ће се у Ческој оделити фидејикомисарна група од алодске, и што ће се изборни кругови велепоседника поделити у шест изборни тела: 1 за фидејикомисарне велепоседнике, 5 за алодске — слободне — велепоседнике. Тим би се чески, или Чесима наклоњенији велепоседника број у рајхсрату умножио.

Друго је: промена тако званог изборног „цензуса“, мере порезног плаћања за право гласања. У овом погледу предложила је већина одбора: да се тај цензус у селима сведе на 5 ф. место досадањи 10 ф. Тим би се број бирача — јер у Аустрији у сеоским изборним срезовима постоји посредно бирање посланика, т. ј. преко изборника — помножио, и у помешаним срезовима са већином славенског становништва било би више изабрани славенски посланика.

Очевидно је дакле да је реформа, која је по себи праведнија, имала обзир и на праведније заступство Славена, премда иста расправа и Немцима, где су чисти, или у већини, у толико помаже, што и они могу демократичније, народније изборе на проширеном основу изборног права обавити. Славени су и за времена тако зване „уставоверне“, немачке владе тражили реформу изборнога реда и за „рајхсрат“, и за земаљске саборе, но уставоверци Немци, који су апарат изборног реда према себи удесили, нису никад хтели пристати на жељу Славена.

Најпре су увели, да посланике за „рајхсрат“ не бирају земаљски сабори, него да се бирају правце, и направише за то таки изборни ред, да су из помешани срезова, у којима је већина ческог становништва, према порезу и цензусу долазили немачки посланици. Већина овог „рајхсрата“ а нарочито славенска страна у њој, није могла то произвести, да се изборни ред из темеља мења, као што би најправије, и по Славене најпоспешније било; није могла, јер за то треба две трећине гласова, а у „рајхсрату“, сад нема тога. С тога су немачки посланици и сад предложену реформу с те стране побијали: да и за ту делимичну промену треба две трећине гласова. Око тога се управо врзла борба. Но говорници деснице необориво су побили тај приговор.

Сад ћемо навести нека важнија места из беседа важнији говорника.

Посланик Матуш рече: „Уставоверци“ су год. 1873. увели непосредно бирање посланика у рајхсрат, а октобарска као непоричном проглашена диплома у 1-ом чланку свом свечано је дала земаљским саборима право избора за рајхсрат, но већина уставоверног „рајхсрата“ то је без сугласа земаљски сабора променила. У години 1880. влада је у зем. сабору ческом предложила: да обе групе велепоседника не бирају одељено, него заједно, а уставоверна је већина то одбила, и баш је садањи известилац мањине др. Херпст био тај, који је рекао: да је основна разлика између оба велепоседничка тела, и да се фидејикомисарски велепоседници немогу помешати са алодскима; а сад пак заступа противно становиште.

Тонер наводи: да су по садањем изборном реду од пре у Ческој Немци бирали сва 23. члана велепоседнички заступника.

Министар-председник Тафе побија §-ом 7. основног закона назор они, који тврде: да предлог већине садржава промену основног закона.

На приговор преуитрења предлога Линбахер примећава: да је при промени изборног реда год. 1873. од посредног бирања посланика у рајсхрат на непосредне изборе срезова, баш др. Херпст био известилац већине, и да је он, који сад о пренаглењу говори, онда итио, што је већма могао. И само штампање извештаја и предлога, било је, као што је он сам признао, пренагљено; код расправе није било ни главне, ни посебне расправе, ни §§. нису читани, цео је закон био у другом и трећем читању примљен тако брзо, као што се само могло. И он сад има смелости да већини рекне, да јој није ни збиља са проширењем изборног права! Нико, рече, не ће боље знати од дра Херпст, да између изборне класе и изборног тела има разлике. Изборне класе — ред бирачки грађана — одређује устав, изборна тела пак изборни ред, а за промену не треба две трећине гласова.

Најзнаменитија је била последња седница главне расправе од 8. (20). марта, у којој су говорили: др. Штурм, генерални говорник мањине, гроф Хохенварт генерални говорник већине, др. Херпст, известилац одборске мањине, и Цајтхамер, известилац одборске већине. Хохенварт је особито Херпста побијао и нападао тако, да је усљед тога и до призора дошло.

Од левице неколицина је гласала за њину, неколицина је изостала.

Језгра ови беседа не може се у једном чланку саопштити, с тога ћемо неке, као и у Ригерову у једној од предњи седница, особено донети обширно, или обширније; за сад смо се ограничили на нацрт течаја и слике те важне расправе.

Ако, као што се може надати, ова промена коначно примљена буде, то ће Чеси и с њима идући немачки автономаши велику корист добити, и не само да ће на помирење идућа влада већу већину имати, него коју сад гр. Тафе има са неколицином гласова, него се може и така већина постићи, која би две трећине износила, у ком би се случају и сам устав темељно изменити могао.

Међутим какви су укрштени одношаји у Аустрији, питање је, да ли ће скоро до трајног поравнања и до праве уставне владавине доћи.

Бокељско-херцеговачко-босански устанак.

Само један број што је прошао без ове рубрике, а већ смо принуђени, да догађаје, што се збивају на позорницама бокељског и херцеговачко-босанског устанка, и прилике, што су их ти догађаји било непосредно, било посредно створили и изазвали, — да све то за се узмемо на око. Да видимо најпре, каке политичке последице могу од устанка наступити.

Познато је, како се јевропско новинарство већ поодавна занима мишљу, да се сазове јевропски конгрес, па да он реши босанско-херцеговачко питање. Сваки пријатељ народне слободе, мира и поретка јевропског заузет је за ту идеју, надајући се, да ће се тим путем и начином поправити она грдна погрешка, коју је берлински конгрес учинио, давши мандат за окупацију Босне и Херцеговине, и која је уродила плодом данашњег устанка. Јевропско јавно мишљење на чисто је с тим, е да ли треба конгреса или не, но да ли ће што од отог пројекта бити, то је питање, на које се данас још не може категорички одговорити. То стоји до — дипломатије. Да ли она увиђа нужду и потребу такога конгреса, о томе се вести укрштавају. Прво су лондонски „Тајмс“ и берлински „Нац. Цјтг.“ изашли на среду с вешћу, да се у дипломатским круговима нешто ради око тог пројекта, но одмах су своје речи узели на траг. Прашка „Политика“ пак тврди у једном бечком допису, да се у поменутим круговима збиља живо претреса мисао, да се сазове јевропски конгрес, који би имао коначно да реши државоправни и међународни положај од Аустро-Угарске поседнутих области. Инглеска и Русија са свим су за ту мисао, вели старочешки орган, а говори се, да је већ и Француска за њу задобивена. Удешено је, да се преговори службено заподену кад се Аустро-Угарска накани, да на херцеговачком земљишту подигне солидна утврђења. По бечком извештају прашког листа, ради се на другој страни, да се пројекат о конгресу такође дипломатским путем контрминише. Ради се на име, да се босанско-херцеговачко питање реши засебном погодбом међу Аустро-Угарском и Турском, и то да Порта уступи поседнуте области па да се оне сједине с Аустро-Угарском. Тако прашки лист. Што контрминери мисле, да се портиним уступањем Босне и Херцеговине не би повредило ни слово, ни дух берлинског уговора, то они рђаво интерпретују. Анексија поседнутих области, свакако би се морала сматрати као последица и излив окупације, а како Порта ову није могла отклонити, ма да јој је противна била, тако је нема права ни мењати. Мандат за окупацију дала је Јевропа, Јевропа га само може одузети и изменити. Међу тим, што прашки лист јавља, то још није потврђена истина. Апарат за демантовање покренут је назорце за његовом вешћу. Официјозни „Фрмдблт“ бечки примећује на „политичину“ вест, да Аустро-Угарска не мисли ништа мењати на државоправном положају запоседнутих земаља. Но колико официјозна опровргавања вреде, то је опште познато; често у њима лежи баш потврда оног, што хоће да опроврг̑ну. Свакако се намерама и умишљајима, што их Аустро-Угарска спроћу Босне и Херцеговине гаји, не сме с поверењем изаћи на сусрет. Као што се из реченог види, вести о сазиву и састанку конгреса за босанско-херцеговачко питање укрштавају се; колико у њима има истине, то ће се видети по томе, да ли ће што од конгреса бити.

Што се тога тиче, каква је ситуација у Боци Которској и Херцеговини и Босни, догађаји потврђују нашу тврдњу, да устанак још живи, да су устаници на броју. Не да се порећи, да заузеће Драгаља и концентричке експедиције, што су у Херцеговини предузимане и извршене, — да то све није имало уплива на ток устанка, али то није имало онака уплива на устанике, каквом су се извесни кругови надали, од отога је далеко. Из службених извештаја, што их ниже доле саопштавамо, дају се две чињенице потврдити. Устаници су изменили начин вођевања и устанак је простором порастао. Док Аустро-угарска војска није била предузела концентричких операција на Крбљину, Улок и Чемерну, било је устаничких чета, које су бројале по 800 до 1000 друга. Данаске су устаници раздељени на мање чете, најјаче су од 250 до 300 пушака. Што су они тим изгубили у отпорној снази, добили су и накрмили тим, што су постали лакши и окретнији. Последица те велике окретности јест, што су се опет појавили у крајеви, из којих су одавно отишли. Службена два извештаја, што их ниже доле саопштавамо, потврђују то у велике. Устаници ударише 2. о. м. на Ифсар-караулу код Чајнице, а у том крају не показиваху се још од половине фебруара. Тако је исто и с околином благајском, невесињском и столачком; у почетку устанка беше ту само неколико чета, а по службеним извештајима опет су се на истоме месту појавиле. Може се казати, да је сав крај, како захвата горња Неретва, Невесиње, Столац и Гацко, опет у устаничким рукама: Положај војске толико је гори, што устаници чине тако рећи чуда у ходу. У свим службеним извештајима туже се извештачи, како устаници изникну, где им се нико н надао није, па да војска, како пође за њима у потеру и дође на оно место, где су они били, не нађе ни једног устаника, по што они „непрестано мењају своја места или се распу.“ То стање још је горе за војску, него пређашња тактика устаника, кад су они дочекивали војску и не само примали бој, него га и сами заповедали. Како ће се то све свршити, хоће ли и кад ће једном престати искушење тог светског патника, тог народа српског, и његових несретних земаља, — камо среће, да хоће што пре!

*

Горе поменута два службена извештаја изашла су 8. о. м. и гласе:

Ђен. Јовановић јавља 7. марта после по дне Од 27. фебр. није било у Кривошијама никака боја. Поједини устаници налазе се још по терену, по ком има добрих заклона, нападају поједине војнике, на буду од војених крстарица разгоњени. Трупе, што се налазе у Кривошијама, већ су позиције своје прилично утврдиле.

У Херцеговини појављују се овде, онде повеће и омање чете, нападају на колоне теглеће марве појединих приватних лиферанатa, порушише на невесињско-гатачком путу телеграфске дирекe и упленише код Дабрице и Камена стоке. Крстарење показа се узалудно, по што чете непрестано своја места, где се задржавају, мењају или се распу. С обе стране благајско-невесињско-гатачког друма сва су места јаче и за сада трајно поседнута.

18. пешачка дивизија јавља 7. марта: Потпоручик Мартину од 11. пешачке пуковније, заповедник жандарске помоћне трупе у Брстанику, северно од Стоца, дозваде 5. о. м. за јутра у Дабрици, да устаници код Брачића гоне овце. Потпоручик отиде с одељењем од 26 пешака, 4 жандара и 2 пандура на Брачиће, нађе онде од прилике 250 устаника, који се после подужег боја повукоше на Снежницу. Губитак војске: погинуо пешак Антун Холман, лако рањен пешак Јаков Длуги, обојица од 11. пеш. пуковније. Устаници изгубише два мртва друга, међу њима вођу Сулића, три тешка и више лаких рањеника.

*

Нарочити дописник „Н. Сл. Пресе“ пише из Дубровника 4. о. м. између осталог:

Јављено је, да су се појавиле појаче устаничке чете између Билећа и Корита. По авизи, што је амо стигла, било је јуче (3. о. м.) овде жестока боја, који је више сахата трајао и свршио се тим, што су се устаници повукли. До овог часа још нема подробнијих вести о боју.

Мдже се данас рећи, да се освојење Кривошија сме сматрати само као почетак оној акцији, што се спрема за завојевање устанка. Кривошијани су истина побеђени, али нису покорени, а догађаји, што су се збили у Кривошијама, нису никаквог видљивог утиска на херцеговачке устанике учинили. По томе, што се свеколико становништво из Кривошија са свим добром својим у Црну Гору склонило и што су села већим делом попаљена, могло се још 26 фебруара слутити, да устануци из те кнежине нису вољни, да се још сад прођу борбе.

*

Старој „Преси“ бечкој јављају из Задра, да кривошијанске и херцеговачке ускоке, који се у Црну Гору пресељавају, црногорска влада насељава окo Подгорице на арбанашкој граници, једно, да би их што даље од Аустрије склонила, друго, да подигне јак словенски зид против ратоборних арбанашких племена.

Оних десет устаника, јављају истом листу даље, што су у Ублима ухваћени, затворени су на оклопњачи „Албрехту“, што стоји под Рисном. Међу њима је и убаоски кнез.

*

Прибележили смо једном на овоме месту, како је извештач будапештанског крајње-левичарског „Фигетленшега,“ Коломан Зарка, у Дубровнику затворен. Зарци се из прва није траг знао, и после дугог тражења дознало се, да је у дубровачком затвору. Верховај јавља сад у свом органу, да ће тај „бруталпи поступак“ аустријских ђенерала, „који сваки појам превазилази“, у облику интерпелације изнети на сто сабора.

Политички преглед.

Са **сабора Троједне Краљевине** немамо још новијих извештаја, само из прорачунског одбора имамо накнадно да саопштимо, да је у одборској седници 5. о. м. на ново узето у претрес питање о уређењу Вуке, које је одборник Ђурђевић дан пре покренуо, па се тад оставило in suspenso. Одбор се сложио у предлогу, који гласи: „Позива се влада, да према потреби и израђеним основама поспеши извађање радње предујмом од

20,000 фор. из резервне закладе.“ И влада је пристала на тај предлог. За тим су прочитани неки закључци прорачунског одбора од минулих година, међу њима закључак, којим се влада позива, да поднесе законски предлог о преустројству жандармерије према автономном положају земље. Начеоник Живковић одговорио је, да је предлог готов и да ће га влада можда још у садашњем заседању поднети сабору на расправу.

У уторак 9. о. м., по што је финансијски одбор поднео **уг. земаљском сабору** законски предлог о уређењу оних одношаја у бившој хрватско-славонској граници, који припадају заједничком угарско-троједничком законодавству, и сабор закључио, да се исти предлог мимо секција узме у расправу, — дође на дневни ред предлог министра-председника Тисе, да сабор изабере и изашље краљевински одбор, који ће с истим таким одбором загребачког сабора спремити предлог за коначно уређење речког питања. Јосип Мадарас од крајње левице нема ништа против тога, да се одбор изашље, али жели, да се не допусти, ако „драга хрватска браћа“ усхтедну, да се у одбору претресају и така питања, која су већ 30. зак. чл. од 1868. год. решена. Тиса рече, да је државоправни положај Реке и то, коме она припада, већ у његовом предлогу означено, те дакле да краљевински одбори не могу о томе већати, нити закључак доносити. Тако Тиса. Па кад је државоправни положај Реке означен, на што онда тога ради изашиљати краљевински одбор и време и новац за луду трошити? Онда треба једним потесом пера збрисати Реку са лица земље троједничке, па ће бар српско-хрватски народ бити на чисто, с каким чином има посла. У Троједници и у свем правочном свету не деле тисино мишљење; Мразовић са свим друкче схвата ствар. Но поред данашње већине загребачког сабора могао је Тиса и друго што рећи и тврдити. Његов је предлог усвојен, и данас, у петак, изабраће заступнички дом три члана у краљевински одбор, а горњи дом једног.

У заступничком дому **аустријског царевинског већа** почела је данас осам дана расправа о преинаци изборног реда. У том предмету лежи тежиште данашње политичке ситуације у Аустрији. Како је предлог о изборној преинаци једна карика у низу оних установа у Цислитави, које воде већој автономији појединих земаља, то ћемо други пут у главном приказати ток дотичних расправа. У понедељак је довршена главна дебата и у уторак прешло се на појединости. Како су по садашњем изборном реду поједине народности у аустријском царевинском већу заступљене, види се по овом предлогу. Царевинско веће броји данас 353 изабрана заступника од отих су њих 53 Чеси, 58 Пољаци, 3 Русини, 14 Словенци, 10 Срби и Хрвати, 3 Румуни и око 10 Талијани, а осталих 200 Немци. Кад се узме број народа за мерило, па по последњем попису одреди број народних заступника, онда би на 8 милијуна Немаца дошло само 147 заступника, на 5.180.000 Чеха пак 85, на Пољаке 53 заступника, итд. По томе се види, колико је данашњи изборни ред аустријски праведан.

Из братске **Бугарске**, на жалост, ништа добро. Сугласне вести, што отуд стижу, јављају, како се крајем прошлог месеца батемберговска влада озбиљно канила, да у свој земљи прогласи опсадно стање. Од оте опаке намере веле, да су је одвратили само више страних дипломатских агената, који су у Сретцу опуномоћени. Ма да је министар унутрашњих дела окружницом свим чиновницима забранио, да се не смеју у политичке странчке ствари мешати, ако не ће да изгубе чин, опет су за то њих 56 виших чиновника, међу њима председник врховног суда и председник санитетског савета, са 250 трговаца послали државном савету петицију, тужећи се на полицијску самовољу, на поквареност судова и несигурност, која у јавном промету све већма расте. Жалосне су то ствари и појаве, и батенбершка автократска система имаће на души све зле последице, које могу из данашњег стања у Бугарској настати. Репресивне мере нигде не воде добру, па када тако трње под самовладом расте, да какав би коров наћикао текем под опсадним стањем! Но право народа мораће кад, тад победити, и онда ће данашњи силници имати да испаштају своје грехе. — Бивши министар, слободоумни Цанков, који је у Враци интернован, добио је од кнеза понуђених му 3600 динара мировине.

Док немачки канцелар још једнако натеже с папом, **Русија и Ватикан** канда ће да се погоде ако већ нису. По петроградском извештају берлинске „Германије“ Игњатијеву је пошло за руком, да изнађе начин и пут, како да се с римском куријом погоди, што се тиче верозаконске слободе руских држављана римокатоличанске вероисповести. Преговори су из одавна почели, и тога ради налази се у Риму нарочит пуномоћник руски, Бутењев, али до сад нису они имали никака успеха, по што је једна страна много искала, друга мало давала. Но како се римска столица у задње време показла Русији врло предусретљива и погодљива, то је пре неки дан Бутењев добио врло подробна упутства и пуномоћ, да преговоре што пре доврши и уговор закључи. Руска влада одустаје од свог првашњег захтева, да посланице, што их владике народу шаљу, буду подвргнуте претходној цензури. Тако ће се дакле још овог пролећа вратити дома римокатоличке владике, што су у Азију прогнате. Игњатијев је, удешавајући целу ту ствар, јамачно имао на уму, да је Русији, као и свакој држави, дома потребан мир, особито у ово доба, кад је политичка атмосфера у Јевропи пуна горива и лако запаљива градива, тако да се међународни сукоби сваки час лако могу изродити. Но руски мир са Ватиканом морамо поздравити и са посебног словенскога гледишта. У Русији су Пољаци већим делом католици, може се рећи, да су они онде једини следбеници римокатоличке вере; мир дакле међу Русијом и папском столицом најбоље ће Пољацима доћи. Да ће то имати и политичких последица, да ће много допринети миру међу Руси и Пољаци, то је тако јасно и очевидно, да не треба посебно доказивати. За то сви Словени могу радосно поздравити руски мир с Ватиканом.

О новом грчком министарству имају ове нотице. Војени министар Карајскаћи син је војсковође, познатог из рата за ослобођење. Пре свршетка борбе отац му је под Атином погинуо, он сам јест краљев побочник и већ од пре био министар. Министар финансије, Калига, јест научен адвокат, који је већ више пута био министар правосуђа. Министар правосуђа, Рали, син је издавача грчких законика. Отац му је под краљем Отоном био такође министар, и као такав одликовао се. Министар просвете, Ломбардо, стојао је на челу покрету, који је искао самосталност јонским острвима; доцније беше вођа јонске демократске странке, и већ је једном био члан комундурова кабинета.

Представка

блазендорфске грчко-католичке архијепископске надконзисторије посланичком дому угарског државног сабора против законског нацрта, који се бави са наставом у гимназијама и реалкама.

Високославни и високоштовани посланички доме!

Законски нацрт, који се односи на наставу у гимназијама и реалкама, и који је ради расправе постављен на сто високоштоване посланичке куће, врло је сумњив и за католичку цркву грчке вере; јер ма да се исти формално и по спољнем изгледу дели у свима оним категоријама у карактерска групирања, по којима су они учевни заводи до сада фактично постојали, а можда ће и у будуће моћи постојати као такови, баш посматрајући их по њиховом постанку: то ипак изгледа, кад се дух законског нацрта узме у обзир, да овај хоће у будуће да даде настави таки правац, који од досадањих одступа и да деловођству даде са свим други обрт, пошто се кроз исти провлаче све таке основне мисли, које остварене кадре су да на пољу наставе у средњим школама временом укину сваку категорију и различност и да означене учевне заводе, ма они били конфесионални и од различних народности, учине једнаким и да их у погледу наставе преокрену у таке, који једним језиком говоре.

Једна основна мисао изражава се у тој намери, да министарство наставе под називом „државног врховног надзора“ преко својих органа на томе ради, како би све заводе средњих школа у земљи, па и оне учевне заводе верозаконских задруга подложило своме упливу и да их од тога дефинитивно учини независним.

Ко тај законски нацрт чита беспристрасно и са дубљом пажњом, може се лако уверити о истинитости ове тврдње; јер пресуђивао он или оне основе, које се односе на организацију верозаконских средњих школа и на обделавање школских прилика, или пак прочитао оне одредбе, које ограничавају њихове учевне планове и учевне књиге, као и учевне снаге, о чијем се изображавању и деловању баве, — тај ће јасно увидети, да се по овоме законском нацрту тек онако овлаш из вида испушта она самосталност верозаконских задруга, која им као самосталним корпорацијама већ по природи припада према својим сопственим црквама и школама, које су њима као верозаконским телима захтеви опстанка, и која је и у погледу на католичку цркву од њеног опстанка кроз толике векове увек призната била, те да им се автономија, чији је позив тај, да верозаконске учевне заводе, као сопствене створове и установе, држе под својом управом и искључивим располагањем, већим делом слаби и илузорном чини.

Тако допушта, шта више наређује законски нацрт, да влада преко својих органа има уплива на све животне изјаве јавног карактера у заводима средњих школа код верозаконских задруга и то тако да се учевно деловање ових наставних завода не само у сваком правцу и скоро при сваком кораку има пријавити министру богочасти и наставе, него се овај уједно опуномоћава и на то, да суделује и при најживотнијем акту ових учевних завода преко својих комисара и наставних директора; шта више могућност даљег опстанка или укинуће ових учевних завода зависи по највише од пресуде, од дискреционарне сведоџбе, да не рекнемо од воље државних наставних органа.

Све то пак стоји у опреци са изјавама многих међународних исправа и уговора, као и са садржајем бечког уговора који је датиран 28. јуна 1686. где је тадашњи одношај Ердеља према Аустрији утврђен. Исправа та каже у 6. тачци ово: „Nec allaborabit (Sua Majestas) in templorum, scholarum, parochiarum proventuumque et bonorum eorum occupatione.“ Слично се изражава и диплома цара и краља Леополда од 4. децембра 1691. у којој између осталога стоји: „In causa receptarum ibidem religionum, templorum, scholarum, parochiarum, que ibi nunc exstant, nihil alterabitur, contradictionibus quibuscunque sive sacri, sive profani ordinis nihil unquam in contrarium valentibus.“ Па ипак: каква је велика „alteratio“ у свему томе, што законски нацрт ставља у изглед!

Да би се пак та промена, која по учевне заводе верозаконских задруга може бити од кобног изласка, сматрала да се из законитог наслова не може бпровргнути, хоће да се њено спровађање постигне под закриљем врховног надзорног права државне моћи; али је ипак то у такој мери у изглед стављено, да се може пре назвати туторство него врховни надзор, и покренуто у таком обиму, као што се предлаже, могло би према верозаконским задругама пробудити сумњу великог неповерења.

Дочим на тај начин законски нацрт с једне стране уједно предпоставља од верозаконских задруга, да исте нису кадре школским приликама целисходно руководити и обим и меру оних учевних знања означити без ограничења, које им постави министар богочасти, предпоставља исти с друге стране од њих и то, да оне не могу подићи наставне заводе са довољно квалификованим и стручним учевним курсовима за образовање професора, који се по наредби законског нацрта имају подићи.

Какав би задатак имало подизање и односно удешавање тог завода за професорско образовање по конфесије и у колико би оно унапређивало њихов културни напредак, можемо себи представити, кад помислимо, да би подизање и издржавање таког завода појело бар трећину трошкова, са којим располажу верозаконске задруге за одржавање својих учевних завода по сопственим силама и од којих се неки могу скупити са највећим ограничењем.

Али хоће ли овим одредбама по законском нацрту бити учињен крај ограничавању автономије у верозаконских задруга? Још не! Јер и у оне комисије, које ће се састављати за квалификовање оних кандидата професуре, који сврше гореречени верозаконски завод за образовање професора, одашиље министар просвете два испитујућа члана са правом гласања, па онда се може и испит оних кандидата професуре предузети само у присуству и суделовању једног или двојице од министра просвете одасланих комисара, исто тако је и крајњи успех њихове наставне радње код испита зрелости дотле неизвестан, догод испитујућа критика и одобравајућа пресуда државних наставних органа не дође.

Но нека нам је дозвољено да запитамо: је ли могуће да се не замера таким појавама? такој критици, која одриче способност знанственим заводима верозакона и њихових цркава као њихових глава! критици о таким црквама, које кроз толико векова дадоше сјајна доказа своје способности у науци и у стручном разумевању и које су некада образовање и знанствености скоро саме неговале, кад држави ни не падаше на памет да то благо човечанства подиже, — и које су већи део садашњих мудрих државника и вредних законодаваца саме настављале и изображавале! па зар ипак у данашњем добу просвете, чија се добра страна по највише њима приписује, оне нису кадре да без потпоре државних наставних органа стоје на површини модерне трезвене културе?

Али још већма потиштујуће него све ово и јединствено у својој струци је то, да по овом законском нацрту хоће министарство просвете да има уплива и у сфери веронауке и моралке која се предаје у средњешколским заводима верозаконских задруга; у ствари наставе у религији и моралци хоће државна влада да се уплеће у једној држави, где је истакнуто начело да не буде никаквих конфесија! Чудновато схватање!

Осим тога канда се учевним заводима верозаконским замера и нужна дисциплина, као да управитељи верозаконских учевних завода, који су понајвише њихове црквене поглавице, нису способни или вољни да сигурном руком испуњавају ту једну њихову најдражију позивну дужност; с тога се одређује да се радикално лечење оних у законском нацрту означених изразом „моралних зала“ спроведе путем истраге, коју ће водити од стране државних наставних органа, односно од министра просвете одаслани орган.

Да је законски нацрт узео довољно обзира на дневно искуство у погледу на то, шта се збива у реченом обзиру у верозаконским учевним заводима. и да је паралелу и какво мало упоређење повукао између оних резултата, који се показују од стране верозаконских и неверозаконских учевних завода, то би он своја на то односећа се наређења скоро друкчије или баш противно учинио, него што смо ми у тој сфери нашли да је учињено.

Зајиста морамо признати, да ми од наше стране никаква основа не налазимо за таке предпоставке, какве их износи законски нацрт, што је у поднеску, и тиме се само ставља неки изговор, да би се могло извести оштећавање постојећих природних, законитих и хисторичних права конфесија у погледу на њихове учевне заводе и ограничење њиховог провађања и извађања.

(Свршиће се.)

ДОПИСИ.

Будим-Пешта 8. марта. (Српска забава у Будим-Пешти.) „Коло младих Срба“ приредило је у корист своје благајне 3. (15.) марта у дворани гостијоне „Хунгарије“ „венчић“ што је у сваком погледу врло добро испао. При замислу о приређењу забаве смерало је друштво на то да с једне стране пружи српској публици у Будим-Пешти лепе прилике да се овде удаљена од средишта свог народа сакупи у лепом српском друштву и пробави неколико пријатних часова те тиме да се снажи осећај солидарности између овдашњег српског становништва и српске омладине, с друге пак стране друштво „Коло младих Срба“ охрабрено оним моралним успехом што је постигло приређењем „Села“ (прошле године 9. децембра) овом приликом имало је на уму и да уједно нешто материјалне добити привреди а тиме постепено умножава имаовину друштвену — помоћу које ће кадро бити остарити онај задатак што је себи истакло. И с једне и с друге стране успех је повољан. Овдашња се српска публика одазвала многобројном посетом. Нека је овде изречена српска хвала нашем лепом женском свету, што је тако живог и својског интересовања показао према српској забави. А што се материјалног успеха тиче и с те је стране — узимајући у обзир велики трошак с којим је приређење у овакој великој вароши скопчано — према околностима довољан. Ваља ми напоменути да су сви овдашњи листови донели рефераду о српској игранци и о истој врло повољно шта више симпатично изразили, велећи да је српска забава управо сјајно испала и да се она и по публици и по веселости што је на њој владала с правом може међу најлепше забаве уврстити. Свакако нас овако симпатична и свих листова повољна оцена задовољити може. Нузгред нека је и то споменуто да овом приликом очи новинарских извештача нису запале за српско-народне боје — они овом приликом не учинише никаквих заједљивих примедаба што одборници имаћаше кокарада (на рамену приденутих) из српско-народних трака састављених. Ми ово са задовољством бележимо да види наш свет, да му омладина у туђини не смеће с ума своје име поносно, него да оно тражи свуда прилике да јасно даде о себи знака живота јер нико не може и не сме порећи да се приређивањем тако сјајних забава као што су у последњим годинама овде у сред мађарске престолнице бивале диже углед српске омладине и у страном свету и јасно сведочи да је српска омладина кадра у свој мери одговорити садањим захтевима образованог друштва.

Колико сам искусио сва је публика веома задовољна и слободно смем рећи усхићено оставила ту српску забаву и понела собом најпријатнији утисак, што ће у будуће за јемство послужити за још сјајнији успех. Д

+ **Загреб**, 6. марта. (Јуриш окружног управитеља личког на православну цркву.) У Госпићу, главном граду кршне Лике, сакупи се неколицина српске ђеце и научише православну литургију неваборављеног Корнелија Станковића и украсише службу божију на имендан Њег. Величанства тако, како је Лика јошт нигдар чула није. Колико је у личана чврста вјера, колико л' га дирну у срце ово, у кршни крајева ови нечувено, красно појање, нека је јасан доказ, да је српска црквена општина пригрлила овај збор и пошла озбиљно радити око тог, да јој из цркве не гине ова красота. Мукотрпни крајишник ако у љутом окршају и кости лама душманину, на мирну огњишту штује а не крши закона, пак је српска црквена општина овијем путем пошла. Састаде се конституујући одбор и поднијеше чедна правила кр. кот. уреду, да их овај вис. влади на одобрење препоручи. Ни у сну неби одбор вјеровао, да ће ходећ онијем путем, којим се наша браћа широм ћесаревине без муке и бруке довијнуше и опсежнијих повластица, — на препоне наићи. Ал ето ти јада из ненада! Пође Муса да спријечи Марку пута. Наш окружник г. Касумовић загрми кано из облака, да се не усудимо ни милост молити, а камо ли заискати правде. А кад виде, да се свијест не уклања с пута, лати перо, да окаља Србе и увјери вис. владу, како му је слога додијала. И мораде љуто окрхати, јер вис. влада није правила — дашто усљед његова извјештаја — потврдила. Е сад мишља г. Касумовић, „на мени је сад остало царство, скрхати ћу влахе у Латине!“ У овој вјери прецопшти он наредбу високе владе, пак из далека пође да нас уз поворку слатки ријечи позива и утопи у већ опстојеће пјевачко друштво „Велебит.“ Неби нама ни до тога било, ал је „Велебит“ чудна духа, он од нас прима потпоре, што му радо дасмо и дајемо, али нам нигдар нешће отпојати службе, јер пјевача нема вјере православне, а сувише навива нас „влахом“ — и хвали нам пјесмом свога ћефа „славосрбом штрик за врат.“ У нас је пак неокаљан понос, пак нећемо у оно коло, које на нас мрко поглеђује. У тврдој вјери, да смо по закону сви равноправни, и знајући, да се не иште оно, што је у опријеци закона, већ баш оно, што нам закон, ујамчујући црквену автономију — не крати, поднео је одбор правила и молбу по ново на одобрење и то непосредно свијетлому бану.

Кад је ово чуо г. Касумовић, плану као живи огањ, јер је давна реко „ил мене не, ил српског друштва у Госпићу — не!“ пак се у гњеву тако залетио, да је учинио јуриш на православну цркву, повриједио српску црквену автономију, а сувише српску ђецу женску у поштењу. — Издао је налог, који овако зачиње: Br. 11.456. — Ako sam sprvce i privoleo, da pravoslavni uče privatno pojati liturgiju, sad to uskračujem“ и т. д.

Овим чином повриједио је г. Касумовић осјетљиво нашу црквену автономију, а починио нами оно, што се ни Чинутима прије еманципације нанијело није, јер нема ваља у Јевропи примјера, да се и просто признатој вјероисповједи, а камо ли ув самосталну автономију, што ју наша црква има, забранило учити своје црквене службе у лијепу збору. Вели даље у налогу: „Naredbom od $^{18}/_{11}$ 1881. br. 18.704, priobćenom dana 21. prosinca 1881. br. 11.456 (горњом наредбом су правила непотврђена враћена) prešla je ta zadaća na „Velebit“ pak kad bi se i nadalje kod tako zvanog vježbanja u

pjevanju ostalo, činilo bi se uprav nemogućim, da pjevačko društvo „Velebit“ svoju zadaću vrši, ter bi se radilo u natoč smieru netom spomienute naredbe!“ — Шта је вис. влада г. Касумовићу наложила, то невнамо, али ми неможемо веровати, пак ни помислити, да би висока влада, а под егидом светлога бана грофа Пејачевића, који се је за либералног манифестирао и покушала православну ђецу кад у својој цркви у складном збору пјевати хоће отуда истиснути, а цркви натукнути иновјерију. Не, ово није вис. влада смјерала нар. од 18. нов. 1881. бр. 18.704, ово је дело г. Касумовића, ово је извопачивање наредбе неумјесно подметање вис. влади а прави јуриш на православну цркву.

На концу налога вели: „Viežbanje toga društva u pjevanju ne pruža baš poručanstva izključive skromnosti i delatelnosti u crkvenoj liturgiji.“

Овде је навести, да су у збору до 11 девојчица из најодличнији обитељи, гимназијални професори, а обучио је збор један судац. Од куд даклем тако безобразне претпоставе?

Турци су бесчастили српску женску ђецу дјелом а ево г. Касумовић бесчасти их пером. Он се већ тако понаша, као кајмакам кога је сераскијер у Босну слао, да пашари рајом.

Не знамо знаде ли вис. влада, да ми оваковога пол. поглавицу имадемо, ал ако није знала — ево поштеног и истинитог извешћа. А ми се са г. Касумовићем нећемо више тужбом и молбом у четир зида инатити, већ ево изнашамо обрав и наш и његов сунцу на виђело.

Жабаљ, фебруара. Из наше средине не чује се никаква гласка, од како је прошао избор шајкашки, када се Шајкаши онако славно показаше, те изабраше Милетића. Шта је узрок што се из средине Шајкашке из Жабља нечује ништа, немогу појмити нити себи објаснити, те због тога хоћу са овим кратким дописом у кратко друштвени живот нашег места да опишем.

Овде постоје две читаонице и то „касина“ и „српска читаоница“. Заиста леп ступањ просвете у нашем овомесном народу, кад поред „касине“ чији су чланови равне народности, и у коју је, буди узгред речено, уписана готово цела овомесна српска интелигенција, може опстојати и „Српска читаоница“. —

„Српска читаоница“ почела је особито цветати, под вредним председником својим г. Т. Милошевим овдашњим бележником, који је заиста показао да је достојан председничке столице. Под његовим председништвом броји она приличан број чланова и држи 7 листова, међу којима су 4 српска и 3 немачка. Приличан део читаоничких чланова састоји се из овдашњих богатијих сељака и занатлија, што нам за цело може служити на понос јер се види, да се и наш простији део народа буди из дубоког сна и мртвила, за просветом. Међу читаоничким члановима, поникла је заиста дивна мисао, да се оснује „српско црквено певачко друштво“!!

Ово је заиста лепо и красно али све то не треба да буде гола жеља, него да си даду читаонички чланови труда (што не верујем да неће) па да се заиста и оснује певачко друштво. Може бити да ће ко запитати: а де су нам чланови, певачи и коровођа? Што се тиче чланова певача и певачица, то нек нам је мала брига, та ми имамо два учитеља, учитељицу, више гђца добрих певачица и наше мушке интелигенције, која би се за цело сва скупа ухватила у коло те просветне дружине; а што се тиче коровође мој би предлог био, да се за време узме овдашњи учитељ и добар певач г. Шенер, док друштво неби ојачало материјално, да може држати и плаћати свога сопственог изученог коровођу. На послетку идемо да видимо.

Овде се пронео глас, да ће нас наше народно мешимче „српско народно позориште“ посетити, у путу свом из Бечеја у Бечкерек, и да ће овде давати неколико представа. То би заиста вредно и било, позоришна дружина за цело неби нити ће имати дефицита у нашој средини, јер смо у опште жељни уживати у позоришту, а особито у „српско народном“, јер оно од постанка свога никад није било у нашој средини! Што буде јавићу вам. **Ј. и.**

Народна просвета.

Српска породица и српска школа.

Кад деца наврше своју шесту годину, ваља да пођу у основну школу. Усљед тога се дужности одгајања поделе на породицу и на школу. Породица мора и даље неговати децу телесно у већ одређеноме правцу. Мора их утврђивати у знањима којима их је научила и врлинама којима их је привикла. Тиме ће своју задаћу довести у свезу са задаћом основне школе и исту потпомоћи. Тако ће домаће одгајање бити прави основ даљем дечијем развијању у школи. С друге стране мора и школа удешавати свој рад, према домаћем дечијем одгајању. Тако ће јој рад бити природан, јер ће бити удешен према самој дечијој природи. Из тога се види, да школа и породица имају исту цел: складно телесно и душевно развијање деце. Разлика је у средствима и начину, којима се једна и друга служе у своме раду. Породица све удешава према слабој и неразвијеној деци, а школа ради по извесним правилима и са одређеним средствима.

По томе основна школа мора пазити пре свега, да су деца потпуно чила и здрава. Да деца вазда буду здрава, мора школа тако бити уређена, да деца бораве у свежем ваздуху и чистоти. С тога школа ваља да је подигнута на здравом и чистом месту. Даље, треба да је пространа и да деци долази светлост са леве стране. Школу треба да окружује врт у коме ће деца вазда имати чист и свеж ваздух. Нужно је да се школа редовно чисти и да има своја уредна ветрила. Најзад школа мора имати засебне одељке за вешање дечијих хаљина, те да се у зиму избегне оно грозно испаравање. Школска опрема ваља да је добро удешена, према дечијој природи и развијености.

Поред свега тога, мора школа децу развијати, складно и постепено телесним вежбањем (гимнастиком). Исти се наставни предмет мора ставити на прво место, јер има и најглавнију цел. Ако су деца неразвијена, слаба и ако помру, онда остало отпада по себи. Да се телесним вежбањем постигне права цел, мора се пре свега одредити обим истога према дечијој развијености. Деца ваља само онолико да се вежбају, колико је нужно за њихов телесни развитак. Ваља имати на уму, да се деца не спремају за играче, него се телесно усавршују. При вежбањима мора владати највећа строгост, опрезност и ред. Учитељ мора свако вежбање деци показати да га посматрају. При вежбањима мора вазда пазити сам на децу, не сме их никда саму себи остављати. После сваког телесног вежбања мора доћи наизменце одмор, који је по дечији напредак врло нуждан. Тако ће само телесно вежбање децу крепити и развијати. У противноме случају, може бити најжалоснијих посљедица по дечије здравље.

Осим тога, школа мора своје питомце учити и васпитати, по одређеном плану. Средство за ту цел су: сама школска настава и ред у школи. Школска настава ће децу душевно потпуно развијати, ако пре свега буду узети сви предмети, који су на то одређени. Исти су: телесно вежбање, наука хришћанска, матерњи језик, историја и земљопис, рачунске струке, природне науке и лепе вештине. Да се горња цел постигне, морају се изређани предмети правилно предавати. С тога се мора прво: правилно одредити обим из сваког појединог предмета. Исти ваља одређивати с погледом на ступањ дечије развијености и цел самога предмета. По томе деци ваља из сваког појединог предмета давати онолико, колико могу по својој развијености савладати. Треба им дати појмове али и времена, да исте савладају и својом својином учине. Деци ваља такођер дати из појединих предмета онолико, колико им је нужно, да се предметом извесна цел постигне. Не ваља децу мучити силним учењем, јер се не спремају за извесну струку, но се образују и васпитају за живот. Не сме се један предмет другоме запостављати, јер ваља имати на уму, да морамо развијати једнако све дечије моћи. Друго, наставне предмете ваља предавати правилно и разумно. Исто ће се постићи, ако је настава са посматрањем, ако је одмерена, стварна, разумљива, практична и ако је трајна. Настава је са посматрањем, ако деца ствар посматрају, и тим путем дођу до појма. При томе се посматрање мора потпомоћи, живом и одушевљеном речију. Одмерена је настава, ако се иде постепено, од лакшега тежем, од познатога непознатоме. На основу већ добивених појмова, морају деца добијати нове појмове. Стварна је настава, ако је по својој садржини истинита, ако буди истините осећаје, и ако је по изразу правилна и течна. Да се исто постигне, мора учитељ предмет разумети, и мора га правилно, истинито, и течно предавати. Практична је настава, ако је удешена према дечијој природи, самога предмета. Да се исто постигне, мора учитељ познати дечију природу, као и природу самога предмета, те према томе и наставу удешавати. Разумљива је настава, ако се пред децом основно развија, ако непрекидно напредује, и ако је по своме изразу јасна. Да се исто постигне, мора се деци давати појам посматрањем, у раду се мора постепено поступати, а при настављању и одговарању јасно говорити. Настава је трајна, ако су испуњени сви услови добре наставе. Поред тога научено ваља чешће повторавати, те тиме, све већма, дечију снагу усавршавати. Тако ће деца ствар потпуно разумети, запамтити, а после се њоме и користити.

Осим свију наставних предмета, матерњи језик највише утиче на васколики дечији душевни развитак. Исти упливише на дечији разум, тежње и осећај. По томе је дужност школе, да децу у матерњем језику извежба, да друге разуму, и да могу другоме своје мисли просто, јасно, и правилно исказати. Но учењем језика у основној школи не смеју се учити правила језика, него језик сам, и то непрекидним вежбањем. Вежбање бива слушањем, говором, читањем и писањем. Слушањем и читањем деца примају туђе мисли, а говором и писањем исказујују, што сама мисле. С тога учитељ ваља да предаје предмет занимљиво, те да га деца радо слушају. Мора с децом вазда говорити, лепо, просто, правилно, и мора дечије погрешке савесно исправљати. У читању ваља да се деца извежбају, да знају правилно, разумљиво, и лепо читати. Исто ће се постићи непрекидним вежбањем, и ако учитељ сам тако читао буде. Најзад у писању ваља да се деца извежбају, да знају написати своје мисли добро, правилно, и лепо. Исто ће се постићи, ако се деца буду вежбала у писменим саставима, правопису, краснопису, и ако учитељ сам буде у свему прави вештак. Да се све речено постигне, мора се настава о језику распрострети на све наставне предмете.

Настава мора у извесној мери и васпитати. Исто ће се постићи, ако се испуне сви услови добре наставе. Тада ће се деца извежбати у врлинама: уредности, чистоти, послушности, истини, правди итд.

Школски ред ће у пуној мери васпитати, ако обухвати свеколико васпитање. Да се исто постигне, ваља да је пажљив учитељ, као и ученици. Учитељ мора приметити, шта ученицима не достаје? и чему треба да их привикне. Ученици морају пазити, све видети, чути, и свему се доброме привићи. У школи мора владати највећи ред, у свима пословима, о који се несме нико огрешити. Даље, учитељ мора бити правичан, и само оно кудити, што је за кођење, а исправљати оно, што је за исправљање. Напослетку, учитељ ваља да је досљедан, и да тражи оно што је наложио, без свакога изговора. С тога мора деци само оно налагати, што деца по својим силама извршити могу. Поред свега, мора учитељ свој посао с највећом љубављу вршити, и једно повторавати, док цел не постигне. Мора радити као онај мравак, који се са дрвцетом успео на брежуљак, тек двадесети пут! Најзад учитељ мора бити узор и пример, у свему, чему хоће да привикне своје ученике. Он је дужан све сам чинити, што деци препоручује, и у чему хоће децу да усаврши. Ако је учитељ вредан, чист, уредан, учтив, благодаран, ако истину говори, и децу љуби, то ће се и деца томе привићи? Упротивноме случају ће бити заман све препоруке, опомене, па и саме каштиге. Деца ће се потпуно привићи свима учитељевим пороцима — биће права слика учитељева! Поред тога лепим вештинама ваља у деци, да се утврди осећај о лепоме, јер ће се тиме васпитање битно попунити.

Васпитавање мора децу, тбкођер, у извесној мери и учити. Исто ће се постићи, ако се испуне сви услови доброга васпитања. Тада ће деца морати посматрати, памтити, слушати, сравњивати и т. д. У опште, њихова виша чула ће се непрестано занимати, душевне моћи се вежбати, и по томе се све више развијати.

Ако се све преднаведено изврши, како ваља, онда ће школа учинити задоста своме узвишеноме задатку. Моће своје питомце мирно отпустити, јер ће бити здрави, паметни, поштени, и тежиће за свим лепим и племенитим. Једном речи би ће способни за сваки рад, за друштво и живот. Но ако који горњи услов буде недостајао, то ће бити и посао непотпун и једностран. Ланац је вазда прекинут, док му не достоје по верига!

Али и у школско доба греши већина породица, па и школа, против својих најсветијих дужности. Што су деца већа, то се све већма удаљују од својих родитеља. Усљед тога морају сама да савлађују све неприлике, и да се сама боре за свој опстанак. Деца виших слојева се и даље постављају васпитатељкама, на милост и немилост. Исте их и у школско доба негују, образују и васпитавају као што већ обележисмо. Брижљиво их чувају од свега, што би потпомогло њихову здравственост. Што науче то је без сваке свести о предмету самоме, па по томе и без сваке користи по њихов душевни развитак. Поред тога се утврде у већ поменутим пороцима и другима се привикну. Деца нижих слојева, у школско доба, стоје још горе и чемерније, у сваком погледу. Родитељи већ траже да им деца привређују, а не хају за њихово неговање, образовање и васпитање. С тога се деца, особито сиромашна, таворе по шталама и другим одајама, по којима је ваздух покварен и отрован.

Купање није скопчано са пливањем и у опште је против сваког прописа и правила. Усљед тога трпе деца највећу нечистоту, по кожи, појединим телесним органима и чулима. Храна им је кора хлеба или што сама кришом нађу, те се мало боље заложе. О настављању није ни разговора, јер им нико ништа не показује, нити их ко упућује. Поред тога се све више уваљују у страсти и пороке своје околине. Усљед свега тога су наша деца свију слојева за школско доба нездрава, глупа и на свако зло склоњена.

Но ни наша школа није у стању потпуно одговорити поменутој својој дужности. Узрок је томе што незнатнији перценат наше деце школе посећује и што млоге наше школе, ни по своме строју горњој цели неодговарају. Са малим изузетком су подигнуте на нездравим и влажним местима. Већ по томе не могу гледе здравствености, својој цели задоста одговарати. Но исте су такођер, обично од меканога материјала, ниске и узане. У години се једаред обеле и оперу, а у многоме случају и ниједаред. Ретко се чисте и то чишћење бива као од беде, тек да се пропису задоста учини. Школски прозори и врата не одговарају својој цели и не има никаквих ветрила. Поред школа није засебних одељака за дечије мокре хаљине, те се у зиму испаравају у школи. Око школе се често пружају разне баре и разна стара и трула ђубришта. Усљед тога је у таким школама у зиму неописана влага и испаравање. По цео дан је магловито, а зидови су превучени оним отровним зеленилом. Са таванице по цео дан сузи деци на главе, те изгледа као да оплакује њихову судбу, што бораве у такој кужници.

(Свршиће се.)

Књижевност.

Књижевност у браће нам Хрвата обогатиће се до скора новим периодским часописом. Од маја месеца излазиће ће у Загребу под одговорним уредништвом одветника Миће Ткалчића знанствено-литерарни журнал по имену „Светло“. У проспекту вели уредништво:

„Журнал наш доносиће чланке из свих грана друштвеног и књижевног живота, а гојити ће и домаћу белетристику, те бити истинитим тумачем свих друштвених и књижевних појава.

„Знајући, да се главни прогрес нашега века темељи на сјајном успеху природословних наука, ми ћемо у нашем журналу обраћати особиту пажњу на развој природних а и других позитивних и економских знаности.

„У књижевности и белетристици следићемо истинито и критично проучавање свих одношаја нашег друштвеног живота, те ћемо се држати реалистичког правца, који је већ одавно усвојен најбољим француским и руским писцима.

„Пратећи уз то развој и важне појаве јевропских литература, ми ћемо из њих преносити у нашу књижевност све оно, што буде боље одговарало нашим околностима и потребама.

„Светло“ биће подељено у рубрикс, те ће осим знанствених и белетристичких радња имати и посебне рубрике за друштвене, литерарну и казалишну критику.“

Многи од хрватских угледних писаца и струковњака обрекли су „Светлом“ своје сурадништво.

„Светло“ ће излазити један пут месечно у формату књиге на осмини. Из прва ће бити велико пет штампаних табака, од којих ће четир ићи на главни садржај, а пети биће прилог и у њему превод повећег романа.

Цена је листу од 1. маја до конца 1882. год. дакле за осам свезака 3 ф. 50 н. а на четврт године 1 ф. 40 н. Претплату примају све књижаре.

Нови Сад, 11. марта. Као што смо у своје време јавили, саборски одбор сазван је за јуче, 10. о. м. у седнице. Сад пак јављамо, да јуче није могла бити, јер није био дошао довољан број чланова. Данас је држана.

НОВИЈЕ.

О бокељском и херцеговачко-босанском устанку и оном, што је с тим у свези, имају ове новије вести:

— „П. Лоју“ јављају из Задра 9. марта, како су 150 устаника ударили на село Битуњу код Стоца и собом сву стоку отерали. Кад се војска приближила, устаници су се склонили.

— Истом листу јављају даље из истог места, како су се ово дана шест мухамедовских породица из Стоца у Цариград иселиле.

— „Н. Сл. Преси“ јављају из Дубровника 9. о. м., како је рисанска градска власт забранила ришњанима, да не смеју више носити црногорске капе с почетним словима кнез-николиног имена.

— Истом листу јавља исти извештач, како је црногорски војени министар наредио, да се скупе два батаљуна војске, њих 800 војника, па појачају војску, што се налази на Грахову у посади.

— Из Петрограда брзојављају 8. марта, да је црногорски министар Радоњић стигао тамо по нарочитој мисији лнеза Николе.

— „Н. Сл. Преси“ брзојављају из Котора, како се руски министар-резиденат, Јопин, који је претпрошлог четвртка из Дубровника на Цетиње телеграфски био позван, 8. о. м. вратио у Дубровник.

— Како „Н. Сл. Преса“ дознаје, аустријско царевинско веће одгодиће се 18. марта преко ускрса, а делегације ће се 2. априла састати, да одобре даља средства за окупацију. Још није одређено, колика ће се свота искати, јер се министри у задњем већу нису могли сложити. Министарство ће поднети делегацијама споменицу и у њој разложити, да се окупацијона војска дуго не ће моћи смањити и да се дуж црногорске границе морају утврђења подићи. Трошкови за то изпаваће се и оброцима. Ванредна потреба за војску износиће 15 до 20 милијуна.

— Из Београда имају ове вести: Министар грађевина, Гудовић, дао је оставку, што министарско веће није примило његов предлог, да сама држава о свом трошку гради железницу. Министар финансија, Мијатовић, доказивао је, да Србија то не може учинити. Гудовићева оставка примљена је. — Из Париза и Лондона стигоше понуде за грађење железница. — У недељу држан је у београдској саборној цркви парастос у спомен цару Александру II. Служио је митрополит. Црква беше дупком пуна. Како „Н. Сл. Преси“ из Београда јављају, од владе нико не беше, а војска беше само једним штапским официром заступљена.

— Из Сретца јављају 8. марта: Војени министар Крилов иде у пратњи кнежева побочника и једног официра у Београд, да краља Милана у кнежево име пиздрави. Кнез Александар позвао државни савет, да што пре зготови законски предлог о правима и дужностима државних чиновника.

— „Б. Оп. Нов.“ јављају из Петрограда, како је коњаничка пуковнија гренаеирске гарде 9. о. м. Скобељеву у почаст приредила сјајан обед.

— Петроградсло „Ново Време“ јавља, да ће турски султан још овог пролећа у Петроград доћи.

— Немачко народно-привредно веће одбило је 9. о. м. са 33 протиз 31 гласа законски предлог о монополу на духан. У Верлину је то учинило велику сензацију. Тим су порушене све диспозиције, што су учињене у погледу министарских седница, савезног већа и пролетњег заседања царевинског већа.

КЊИЖЕВНЕ ВЕСТИ.

НОВА КЊИГА.

Сад је баш изашла из штампе нова књига;

П. П. ЊЕГОШ

ПОСЛЕДЊИ ВЛАДАЈУЋИ ВЛАДИКА ЦРНОГОРСКИ.

Од В. М. Г. Медаковића.

Књига има 12 штампаних табака велике 8-не, на лепој сатираној хартији са ове четири слике: 1. Лик владичин. 2. Заклетва Црногораца над св. владиком. 3. Избор и проглас владичин за господара. 4. Црногорац при закључку мира са Ћесаровцима.

Цена је књизи 1 фор. или 12 гроша.

Књига се по ову цену може добити у свима главним местима код тамошњих књижара, а ко жели за себе или за распродају наручити на више ових књига нека се обрати подписатој штампарији.

У Н. Саду, 5. марта 1882.

Штампарија А. Пајевића.

Молимо све српско хрватске журнале, да овај кратки оглас у својим листовима донети изволе.

„ЗДРАВЉЕ“

ЉЕКАРСКЕ ПОУКЕ НАРОДУ.

Уређује др. М. Јовановић-Батут.

Излази на Цетињу два пута у месецу. Стаје за Црну Гору, Аустро-Угарску, Босну и Херцеговину 4 фор. годишње. За Србију и друге крајеве 10 динара или франака. Претплату примају за Црну Гору уредник, за Аустро-Угарску П. Рамадановић у Котору, за Србију књижара В. Валожића у Београду, а осим тога и сви други наши књижари.

Од ове године изашла су 4 броја.

Садржај 1. броја: У очи нове године. — Бушено ухо. — Утрс — Сјечена рана. — Постеља. — Рђица или шкрб. — Доношче. — Календар „Здравља“. — Ситнице. — Ковчежић: Љекарски одговори и савјети. Љекарска питања. Кореспонденција уредништва и администрације. Читајте.

Садржај 2. броја: По крви и млијеку. — Прве погрешке. — Дјечије играчке. — Риба. — Кашаљ. — Болесниково надање. — Од зрака до мрака. — Неки лијекови. — Ковчежић: Љекарски одговори и савјети. Љекарска питања. Кореспонденција уредништва и администрације. Читајте.

Садржај 3. броја: По крви и млијеку II. — Први зуби. — Кад не смије мајка дојити? — Рана на голијени. — Навика и здравље. Неки лијекови. — (Продужење). — Десно и лијево. — Календар „Здравље“. — Ситнице. — Ковчежић: Љекарски одговори и савјети. Љекарска питања. Кореспонденција уредништва и администрације. Читајте.

Садржај 4. броја: По крви и млијеку III. — Први зуби (Свршетак). — Кад не смије мајка дојити? (Свршетак). — Бакарни судови. — Пупокрини. — Позеде од огња. — Неки лијекови. (Продужење). — Лој и коса. — Ситнице. — Ковчежић: Љекарски одговори и савјети. Љекарска питања. Кореспонденција уредништва и администрације. Читајте

Члановима српске новосадске читаонице.

Сутра, у суботу 13. (25) марта биће последња

ВЕЧЕРЊА ЗАБАВА

у просторијама друштвеним а по уобичајеном начину.

На забави тој предаваће професор г. Јован Грчић о теми: „жене у Јелина и Римљана“, а осим тога певаће један дует уз пратњу гласовира гђце: Н. Бајићева и Л. Угљешићева, један терцет уз пратњу гласовира гђце: М. Косировићева, Х. Симићева и С. Саванова, а певачко друштво певаће једну песму у мешовитом лику и две песме у мушком збору.

У Новом Саду, 12. (24.) марта 1882.

Приређивачки одбор.

Ред пловидбе

поштанских пароброда, од 3. (15.) марта 1882. до даље наредбе.

У ЗЕМУН, ОРШОВУ и ГАЛАЦ: недељом, средом и петком после 5 часова по подне.

У ТИТЕЛ: недељом после 5 часова по подне.

У БУДИМ-ПЕШТУ: понедеоником, средом и суботом у 11 часова пре подне.

У Новом Саду, 3. (15.) марта 1882.

АГЕНЦИЈА

првог ц. кр. прив. дунавског паробродског друштва.

ИЗВЕШТАЈ ПРВЕ ПАНЧЕВАЧКЕ ЗАЈЕДНИЦЕ ЗА ВАЂЕВИНУ.

РАЧУН ИЗРАВНАЊА.

ИМОВИНА.	фор.	нов.	ДУГ.	фор.	нов.
Готовина 31. децембра 1881. — —	35057	97	Имања — — — — —	159965	49
Менице — — — — —	212910	04	Имања II. кола — — — —	29499	12
Менице реалног кредита — —	111453	87	Улога — — — — —	325735	92
Вађевине на удеоничарске књижице —	83679	70	Ресконтованих меница — — —	15530	—
Вађевине — — — — —	7070	33	Резервна фонда — — — —	4320	73
Зајмови на непокретности — —	36611	80	Бивших удеоничара — — —	3632	37
Акције — — — — —	740	—	Камате за препос за 1882 годину —	3971	05
Наши реалитети — — — —	5423	75	Награде — — — — —	603	63
Намештај — — — — —	1012	22	1 веровник — — — —	119	67
Менице дубиозног потраживања —	3240	—	Делимак за 1881 годину — —	4346	15
Разне особе — — — —	1792	87			
18 дужника — — — —	48731	58			
	547724	13		547724	13

РАЧУН ГУБИТКА И ДОБИТКА.

ДУГУЈЕ.	фор.	нов.	ПОТРАЖУЈЕ.	фор.	нов.
Доходарине — — — —	1600	59	Камате за пренос од 1880. године —	4284	70
Ескона реесконтов. меница — —	2716	68	Делимак од 1880. године — —	13	60
Плаћене камате — — — —	446	01	Ескона меница реалног кредита —	9197	91
Камате на имање — — —	13238	35	Ескона меница — — — —	20508	23
Камате на улоге — — — —	15733	77	Камате одоцнења — — —	295	02
Кирије — — — — —	500	—	Камате зајмова на непокретности —	2046	18
Камате на имање II. кола — —	399	12	Камате од вађевине и пристојбе —	9390	75
Милостиње — — — —	85	10			
Плате — — — — —	2460	03			
Пристојбе на уложне камате — —	498	—			
Трошкови — — — — —	1431	48			
Награде 10% од 6036·30 — —	603	63			
Резервна фонда 1/5 од 5432·67 —	1086	52			
Намештаја 10% од 1124·68 — —	112	46			
Разна застарела потраживања — —	478	50			
Делимак за 1881. годину — —	4346	15			
	45736	39		45736	39

Панчево, 31. децембра 1881.

ПРВА ПАНЧЕВАЧКА ЗАЈЕДНИЦА ЗА ВАЂЕВИНУ.

В. Боборон, с. р. управитељ. **В. Ђергуров**, с. р. књиговођа.

Овај је рачун тачно прегледан, и са свима се књигама потпуно слаже.

Панчево, 16. марта 1881.

Одбор за надзор:

Л. Радосављевић, с. р. **Радивој Предић**, с. р. **Паја Ранисављевић**, с. р.

ТРГОВИНА И ПРОМЕТ.

У СИСКУ, 18. марта. (Пословни весник Шипуша и друга.) Пшенице није у последње време овде ништа продавато, — ми бележимо цене потиској, лепе квалитете ф. 12.70, хрватској ф. 10·— босанске нема на пијаци. Млинари Крањске, затим они из Карловца неналазе код нас рачуна куповати, високе цене ради, — к томе немајући ни потребитог избора квалитета обраћају се сада понајвише у Трст, те купују тамо прилично лепу руску пшеницу по ф. 11.— метер-центу.

Раж држи се у цени ф. 8.50.

Кукурузе нове банатске добили смо неколико терета, али квалитет истог већим делом јест слаба те мора се у магацине смештати, — што је боље врсте нове кукурузе, то се помало по ф. 7.20–25 продаје, — стара роба је засада занемарена — и држи се у цени ф. 7.40—45. — Ми се надамо да ће однос доскора бољи настати.

Зоб стара такође је занемарена, властници држе исту ф. 7.20, за нову босанску получује се ф. 6.80—90.

Пасуљ бели ф. 10.50 ф, 11.—

Вода мала.

Курс бечке берзе 10. (22.) марта

Лондон — — — — — — — — — — — —	120.45
Сребро — — — — — — — — — — — —	—.—
Ц. кр. дукати — — — — — — — — — —	5.63
Наполеондори — — — — — — — — — —	9.63
Немачке марке — — — — — — — — — —	58.75

ИСПРАВАК.

У допису из Беле Цркве, штампаном у прошлом броју, погрешно је јављено, да је државни одветник искао трогодишњи затвор за казну уреднику „Банаћанина“. Искао је једну годину затвора и 500 фор. глобе — што се овим исправља.

ОГЛАСИ.

Објава лицитације.

„**Заложница**“ јавља овим да ће се 15. (27.) марта 1882. године у 9 сати пре подне под руковањем судског изасланика на јавној лицитацији **продавати заложене ствари** којима је рок откупу **истекао**. П. т. купци дакле учтиво се позивају овамо.

Странке, које би још вољне биле своје пале ствари да искупе, или да рок залози продуже, позивају се овим, да то учине најдаље до 14. (26.) марта.

У Новом Саду месеца марта 1882.

2—2 **Игњат Вајнфелд.**

ОГЛАС.

„Српско есконтно деоничарско друштво“ ставља својим п. н. улагачима учтиво до знања, да нове улоге прима од 10. марта о. год. уз 5% — на укамаћење; а од 1. јула о. г. рачунаће исти постотак (Percentsatz) и на све дојакошње улоге. Од овог правила изузимају се пупиларни улози који ће се и на даље са 6% укамаћивати. Камата се по штатуту рачуна од дана улога па до дана исплате.

У Митровици 10. марта 1882.

2—3 УПРАВА.

Помодна и мануфактурна трговина

ЈОС. ШТРАУБА У ЗЕМУНУ

потребује једног практиканта и једног шегрта из бољих кућа. 1—3

СЕМЕЊА

12—100

сваке врсте, поузданог може се добити у трговини спецераја и деликатеса

Д. КОДЕ, у Н. Саду.

ЈЕЛЕНА КОЛМАЈЕР

МОДИСТКИЊА У НОВОМ САДУ

у главној улици, преко пута од „златног лафа“

препоручује за сваку сезону у најбогатијем избору **елегантних шешира** по најновијој париској моди, од најјефтиније до најфиније квалитете, како за госпође и госпођице, тако и за децу. 1—6

ОБЈАВА.

ГГ. удеоничари „прве панчевачке заједнице за вађевину“ овим се учтиво позивају, да изволе у недељу 4. (16.) априла 1882. године у 3 сахата после подне у

X. РЕДОВНУ ГЛАВНУ СКУПШТИНУ

доћи, која ће се у овдашњој магистратској дворани — са следећим дневним редом држати.

Дневни ред:

а) читање годишњег извештаја о раду друштвеном и већање о њему.
б) читање извештаја одбора за надзор о годишњим рачунима, о предлогу за деобу делимка и давање апсолуторије управи и управљајућем одбору.
в) читање нових друштвених правила и већање о њима.
г) избор тројице скрутатора.
д) избор одбора за надзор састојећи се из тројице чланова.
е) избор управитеља и заменика му.
ж) избор управљајућег одбора.
з) избор двојице чланова за оверовлење скупштинског записника.

Панчево, 4. (16.) марта 1882.

УПРАВА

прве панчевачке заједнице за вађевину.

Приметба. §. 57. наших друштвених правила гласи: „да би скупштина правовљане закључке доносити могла, нужно је, да су у њој најмање 60 (шесет) удеоничара са 400 удела заступљени.“ 1—3

КЊИЖАРА Ј. ГРЧИЋА У ВЕЛИКОМ БЕЧКЕРЕКУ.

Част ми је овим известити славне црквено-школске и политичне општине, гг. учитеље, школске старатеље, и **цео српски народ, нарочито у околини Вел.-Бечкеречкој**, да сам овде на главној пијаци, под судски пријављеном фирмом отворио своју

КЊИЖАРУ

и да сам исту као што ваља снабдео са свима **прописаним школским књигама: српским, мађарским и немачким; са учевним средствима: мапама, глобусима** итд.

Исто тако држим богато стовариште: **најразноврснијих хартија, свију тисканица, протокола, српских икона (на платну руком рађених)**, разноврсних слика и свог канцеларијског прибора.

Добављајући све то из прве руке, у стању сам рачунати **најбољу робу** најумеренијом ценом.

Претплате примам на све српске и стране листове, а сваку, па и најмању наручбину, обављам тачно и брзо.

У Вел. Бечкереку, почетком марта 1882.

С поштовањем

3—3 **КЊИЖАРА Ј. ГРЧИЋА.**

ЗА ЗЕМЉЕПОСЕДНИКЕ И ЕКОНОМЕ.

РИТСКА УПРАВА АУСТРО-УГАРСКЕ БАНКЕ У НОВОМЕ САДУ

ставља овим до знања, да на својим ритским земљиштима прима на **пашу** сваке врсте **рогату марву**, даље **овце** и **свиње** по умереним ценама, како на месец дана, тако и преко целе сезоне.

Цена је паши на месец дана и од комада: за волове 1 фор., за велику марву 80 новч., за младу марву 50 новч., овци 10 новч., свињи 15 новч.; а цена за целу сезону по уговору такође умерено.

Пашњак се може прегледати на лицу места и то: у 1. чурушком заливу у такозваном „**рожахофу**“, 3. залив **мошоринског и ђурђевачког дела**, 4. залив **тителског и гардиновачког дела**.

По жељи даје писмене и усмене извештаје директор економије у Новом Саду, г. Самуило Хај. 3—3

Одговорни уредник др. Светозар Милетић.

Српска штампарија дра Светозара Милетића.